

Barndomserindringer fra Skovsted

AF LARS NIELSEN (ROER)

JEG ER FØDT I SKOVSTED den 23. August 1882. Min tidligste Barndom vil jeg gaa let hen over, skønt der er mange Ting, jeg husker meget godt. Mine Forældre var meget fattige, saa jeg maatte ofte ud at tigge lidt Mælk og en Smule Brød. Min Far var Røgter hos Stender paa Hunstrupgaard¹), men da han var meget plaget af Gigt, tjente han kun en lille Løn. Da jeg var 7 Aar, fik Far Tyfus og kom hjem som fuldstændig Invalid, saa han kun kunde gaa ved Hjælp afto Stokke, men saa sad han og snoede Simer (Halmbaand) og bandt Halmløbe (Kurve) og tjente derved en lille Skilling. Stender kom undertiden kørende efter Far, som saa sad paa Hunstrupgaard og ordnede deres Simer og Løbe, og efter endt Arbejde kørte Stender ham hjem igen, og da var der adskillige gode Sager med i Vognen, da Tyskeren (Stender var Tysker) ikke var nærig. Der var gerne et Par store hjemmebagte Rugbrød, der kunde veje en Lispund (8 kg) pr. Stk., samt lidt Sul af forskellig Slags; men Far havde ogsaa tjent Stender 4 Aar som Forkarl og senere 24 Aar som Røgter, og da han døde i 1894 holdt Stender hans Begravelse, betalte Kirke og det hele. - Jeg mindes Tyskeren som et forfærdeligt Brølehoved; men han var alligevel et godt Menneske. Naar jeg kom til Gaarden med rent Tøj til Far, kunde han raabe, naar han saa mig: "Har "den Drengen" faaet noget at æde?" Og hvis ikke maatte jeg med ham ind i Spisekammeret, hvor han saa selv smurte et Par Stykker Mad til mig. De var gerne paa en Tommes Tykkelse men særdeles godt belagt, og saa kunde jeg gaa ud til Far i Stalden og spise dem der. - Der var mange Særheder ved Stender. Naar Pigerne om Morgenen Kl. 4 endnu halvt sovende begyndte Malkningen, sad han paa Vandtruget midt i Stalden med en stor Vandsprøjte, og dersom saa en Pige af bar Søvnighed gik i staa med Malkningen, fik hun omgaaende en Vandstraale, saa hun vaagnede med et Skrig, til stor Morskab for Tyskeren; men gentog det sig, fik Tonen en anden Lyd. Saa brølede han op om, at hans Stok skulde danse paa hendes Rygstykker. En haard Herre.

Min Mor gik ud paa Arbejde hver Dag, naar der var Arbejde at faa, og hun tog fat paa alt, lige meget hvad. Hun vaskede for Folk og spredte Gødning, lagde Kartoffler om Foraaret og tog dem op om Efteraaret. Hun bandt Rør, hvor hun sammen med de andre maatte vade i Vand til op over Knæene. Intet sagde hun Nej til, fordi hun vilde holde os fri af Fattigvæsenet. Hun vilde ikke "paa Sognet". Ogsaa i Hjemmet var hun en meget dygtig Kvinde. Hun kartede og spandt selv Ulden, og hun vævede selv vort Tøj og strikkede vore Strømper. Der var altid nok at gøre i et saa fattigt Hjem, hvor vi var 6 Børn, og ingen Tid maatte gaa til Spilde. Vi Børn maatte hjælpe til og hjælpe hverandre, og vi var meget alene hjemme. Saa satte Mor nogle Rugbrødsterner i Blød i Mælk, som vi kunde spise, og det smagte os, for vi var sultne.

Vi havde selv Hus. En jordløs Hytte opført af Limsten med Skillevægge af ubrændte Sten. Der var meget fugtigt, saa Vandet løb ned ad Væggene. Jeg husker, at der i Stuen var Lergulv, som først blev erstattet af Mursten og senere af Brædder; men Køkkenet fik aldrig Brædegulv. Det var for dyrt. Lejligheden bestod af en Stue paa 5 x 6 Alen og et lille Kammer paa 3 x 4 Alen, hvori der stod en Seng, og saa var der et Rum til Sand, som Mor brugte til at strø paa Gulvet, naar hun havde fejlet. I Stuen havde Mor som oftest sin Væv, saa der var ikke megen Plads. Køkkenet var ogsaa meget lille med Arnested og en Trefod, hvorpaa Gryderne anbragtes, naar der skulde laves Mad. Over Arnestedet, hvorfra vi fyrede i Bilæggerovnen, som stak frem i Stuen, var den aabne Skorsten, hvori hang Kød og Fisk til Røgning. Der var ogsaa en Ovn, hvori Mor bagte alt vort Brød, men under Bagning maatte al Rygemad fjernes fra Skorstenen, da Kødet ikke taalte den stærke Varme. Og endelig var der et Bryggers, hvori der stod en Dragkiste, og hvor der desuden var Plads til en Gris, som vi næsten altid havde om Sommeren. Til Grisen maatte vi Børn plukke Syreblade, og saa fik den kogte Kartoffler, men til Gengæld var det en stor Begivenhed, naar den om Efteraaret blev slagtet, da der saa vankede stegt Flæsk; men intet gik til Spilde.

I vort lille Hus var der to Lejligheder. Da Far købte det, var det med den Behæftelse, at en enlig Dame skulde have frit Husly i den ene Lejlighed, saa længe hun levede. Line Skøtte hed hun. Hun var meget forfalden og drak sig ofte fuld til stor Morskab for os Børn. Der blev fortalt, at der en Gang gik Ild i hendes Hals, saa Røgen stod ud af hendes Mund som af en Skorsten. Mor skyndte sig saa at løbe til Naboen efter Mælk, som Line drak og derved fik Branden slukket. Men Line drak ikke Brændevin de første fjorten Dage derefter. Hun var af god Familie, Skolemesterslægt. Hun kunde skrive som en Prokurator, hvad der bragte hende gode Fordele, idet en hel Del kom til Line for at faa skrevet til Slægt og Venner, og for sin Ulejlighed fik hun forskellige Naturalier som Sul, Gryn eller Sigtebrød. Saa var der gode Tider for os Børn, da Line ikke var karrig, især naar hun havde "en lille en" paa. Men en Morgen fandt man hende stiv og kold i sin Seng. Døden var kommen pludselig om Natten. Hun blev "lagt paa Straa" i sin lille Stue, hvor hun skulle ligge de traditionelle 3 Dage, inden hun lagdes i Kisten, som blev anbragt i Nabovens Lade. - Men der skete noget, mens Line laa paa Straa. - Vi havde paa denne Tid en stor Mængde Rotter i Huset, og en Nat var de gaaet op og bed hende i Kinden og aad omtrent det ene Øre, hvad der kom en stor Sag ud af, idet Line havde nogle meget kostbare Ørenringe, hvad hendes Søn vidste, og disse Ørenringe var det første han spurgte efter, da han kom tilstede; men den ene Ring var borte. Den havde Rotterne taget sammen med Øret. Sønnen, som var Storkøbmand i Aalborg, troede Mor havde taget Ringen; men han fik da den ene med sig hjem, og den anden kom senere for Dagen, da Mor om Sommeren skulde have Dragkisten ud til Soling, idet den laa under Dragkisten

¹ Hunstrupgård, der er nedrevet, lå mellem Flyskovgård og landevejen til Hjørdemål. Præstegården i Hunstrup lå lige over for på den anden side af vejen.

stadig siddende i et Stykke af Lines Øre. Mor drøftede Sagen med Nabomanden, og de blev enige om at sende baade Ring og Øreflip i en Konvolut til Sønnen i Aalborg, som derved fik et ekstra Minde om sin Mor.

Jeg husker, at der den Gang i Byen var 4 Teglværker i Drift. Det var Kortegaards, Jens Sunesens, Jens Hvas's og Lars P. Knudsens, sidstnævnte, som kaldtes Oddershede Teglværk, husker jeg bedst. Derfra mindes jeg som noget særlig interessant, naar Hølesmeden fra Østerild kom for at faa sine hjemmesmedede Høleer hærdet. I Teglværkets store Fyr kunde han faa hele Leen glødet paa en Gang, hvad der var en stor Fordel ved Hærdningen, og denne Begivenhed blev fejret med Brændevin i saa store Maader, at Deltagerne bag efter laa helt bedøvet af Drik.

Midt i Skovsted var der et stort Kær, som delte Byen i to Dele, "sønnen æ Kjar aa nueren æ Kjar". I Kæret var der en Tørvejord, hvori Folk æltede Tørv ved Hjælp af Stude, som blev drevet rundt i det fra Graven opkastede Pløre, indtil det var gennemæltet, hvorefter det blev dannet til Tørv paa den jævne Engbund for senere Behandling. Tørvene var ikke saa daarlige.

Der var ogsaa en lille Bæk, som kaldtes "Guds Rende" og havde sit Udspring fra nogle Væld i den øverste Ende af Kæret. Den betragtedes som bundløs og var meget farlig at falde i.

Der var ogsaa en Sø i Kæret paa, jeg antager, 4-5 Td. Land. I Søen var der et meget rigt Fugleliv; der var Blishøns, Blaaterner, Bruskokke, Ryler og mange andre. Storke var der ogsaa paa den Tid mange af. Der var 7-8 Storkereder paa Byens Gaarde; men der var da ogsaa Frøer nok til Storkeføde.

Vi løb paa Skøjter om Vinteren, og vi Drengene var meget dygtige til denne Sport; men vi havde ogsaa alle Betingelser for at faa det ordentligt lært, thi de voksne, baade Mænd og Koner, løb ogsaa om Søndagen og i maanelyse Aftener. Det var et herligt Liv. Der var store Arealer at løbe paa, da store Strækninger af Marsken stod under Vand i nær Forbindelse med Lønnerup Fjord. Marsken, det store flade Landomraade, der strækker sig fra Bromølle og til Lønnerup Fjord, gav en meget god Høslet, og hver Gaardmand havde sit Skifte; men Græsset maatte sejles i Kaager ad Grøfter op til Møskvase (Marskvejen), en Vej, der var lagt ud til samtlige Skifter, thi blev der ved vestlig eller sydvestlig Vind Højvande i Fjorden, kunde Vandet stige saa højt, at det oversvømmede Marsken og tog det slaede Græs. Efter Slaaning og Bjergningen, blev Græsset kørt op paa de højere liggende Agre til Vejring, før det kunde køres i Hus. - De store Oversvømmelser, der undertiden indtraf, havde sin Aarsag i, at de ved stærk Vestenvind gennem Thyborøn Kanal indstrømmende Vandmasser ikke med samme Hurtighed kunde passere over Grundene ved Løgstør. Jeg husker, da jeg i 1894 tjente i Kortegaard hos A. Kjærgaard, at Vandet stod saa højt, at hele Ballerum var oversvømmet; i Bromølle stod Vandet saa højt, at det naaede Kreaturerne til op paa Benene, og i Thisted sejlede Folk i Baade. Langebro, som laa over Bækken paa Nytorv, løftede sig ud af sit Leje; men ved hurtigt indtrædende stille Vejr sank Vandet og der blev igen normal Vandstand.

Et Særsyn var det paa den Tid, at Bertel Koldkjær lod sin Hede beplante med Gran og Fyr, og Folk mente ikke, det var noget at gøre, da Bertel selv ikke vilde opnaa noget derved; men han mente, at kom det ikke ham selv til Gavn,

saa maatte det blive til Gavn for Efterkommerne. Men Bertel opnaaede dog at faa megen Glæde af sin Plantning. - Oddershede Plantage er senere anlagt af Kristen Gade.

Heden og Engen var vi Drenges Tumleplads. Der var en Mængde Fisk i Grøften, og vi fangede mange Gedder, Aborrer og Skaller samt lidt Aal, særlig ved Bromølle var der rigtig mange. Der var ogsaa meget for en Dreng at se paa. Der var først det store Hjul (Vandhjul), som trak den store Mølle, hvorpaa stod den tapre Landsoldat, som drejede rundt, naar Møllen arbejdede, og der var Stampeværket, der blev trukket af et andet Vandhjul, og der var Aalekister, hvor der fangedes en Mængde Aal. Det var et Syn for os Drengene, og fik vi saa Lov til at hjælpe at fange Aalene, var det en stor Morskab. Fra Bromølle kørte om Vinteren 2 Spand Heste ud efter Korn hos Bønderne, og somme Tider holdt der i Gaarden mange Spænd store Læs Korn, som skulde males, og nogle vente imens. Saa kom Folk ind i Borgerstuen og fik en Dram og en Taar Øl og Piben stoppet, og saa fortaltes der Historier.

Der var ogsaa en stor Vejrmølle, som laa lidt sydvest for Vandmøllen. Den blev i min Drengetid flyttet til Kjelstrup. Det var en Søn af Lars Peter Knudsen Oddershede, som fik den flyttet, og ved hans Bortgang blev den nedreven efter ca. 50 Aars Væren i Kjelstrup.

En anden Vejrmølle laa paa Bakken mellem Hillerslev og Skovsted. Den blev kaldt "Drillepig", og det fortaltes, at den var bygget som en Konkurrent til Bromølle, deraf antagelig Navnet, men den var ikke nær saa stor. Jeg husker, at Mølleren hed Eriksen og at han ogsaa kørte rundt og samlede Korn til Malning. Han kørte kun med en Hest, men den var ogsaa baade stor og stærk.

Ved Siden af Oddershede Teglværk boede i et lille Lyrehus en enlig Kvinde, som hed Ane Marie Brusgaard. Huset var ca. 6 Alen i Kvadrat og uden Skorsten men med en Lem i Loftet, hvorigennem Røgen kunne trække ud. I dette lille Hus kunde Ane Marie dog faa Plads til et Faar og nogle Høns, for, som hun sagde: hvor der er Hjerterum, er der ogsaa Husrum.

Oddershedegaard ejedes i min første Barndom af Lars Peter Knudsen, som senere solgte denne Gaard og købte Bromølle. Oddershede var et godt Sted for os Børn at komme efter Mælk, thi Lars Peters Kone Bente smurte altid et par store Rundtenom'er til os, og hun sparede hverken paa Smør eller Rullepølse, saa det var noget, vi Børn syntes om. Lars Peter tog senere Navn efter Gaarden og kom til at hedde Lars Peter Knudsen Oddershede. Han var Bedstefar til Fabrikant L. P. Knudsen Oddershede, og vi to har været Drengene sammen og leget sammen og gamle Lars Peter har mange Gange været efter os for vore Skarnsstregers Skyld.

Til Bromølle hørte dengang megen Jord. Der var Søndermarken, hvor nu Overballegaard ligger, der var en stor Mark, som hed Mølletofte, og saa var der udstrakte Enge omkring Gaarden. Unge Lars Peter skulde passe Kreaturerne sammen med en gammel Røgter, som hed Lundbæk; men i Stedet byggede han Huse i Bakkerne og saa glemte vi at se efter Køerne. Han byggede ogsaa Vandmøller og Dampmaskiner, eller vi legede i den store Vandmølle, eller vi i Hejseværket, hvor de hejsede Sækkene op og ned, hejsede hinanden som vi var Sække; men kom saa den gamle, gjaldt det om at komme væk i en Fart, da der ellers let faldt én paa Øret.

Ja, saadan gik Tiden, indtil jeg som 8-aarig kom ud at tjene. Min første Plads var i Oddershede for at vogte Faar fra November til hen imod Jul, da Faarene paa den Tid kom paa Sti. Jeg gik jo den Gang i 1ste Klasse med 2 Dage om Vinteren og 4 om Sommeren; men da jeg blev 9 Aar og fyldte 10 i August, kom jeg rigtig ud at tjene. Som omtalt var vi meget fattige, saa Lærer Skaarup syntes, at jeg burde op i 2den Klasse, hvor Skolegangen om Sommeren kun var 2 Dage, og da Pastor Bøgild syntes det samme, slap jeg op og var glad til. Saa havde Mor den Mund mindre at mætte.

Den Plads, jeg derefter fik, var ikke af de gode. Jeg var ene om at passe 22 Kreaturer langt fra Gaarden. Der var Løsdrift og kun lidt Græs, saa Dyrene vilde løbe ud af Indhegningen, der kun bestod af Grøfter. Det var ikke let at holde dem paa Plads og løb de op paa æ Waes (det var Aalborg Landevej) var det rent galt. Det var i Provisorietiden og der kom Gendarmer ridende, som var strenge, men der var dog en, som ikke var streng, det var "runde" Gendarm Jensen, som var meget flink. Han red paa sin Hest efter Studene med dragen Sabel og slog dem med den flade Klinge. Saa kunde de finde ind paa deres Enemærker, og Jensen grinede og sagde, at jeg ikke skulle græde og ikke være bange for ham, da han vilde hjælpe mig. Men det var ikke alle Gendarmer, der var saa flinke. - Jeg fik 8 Kr. og et Par Træsko for denne Sommer.

De følgende Somre tjente jeg forskellige Steder, bl.a. paa "Momtoft", hvor jeg ikke var i Skole mere end 3 halve Dage hele Sommeren. Ved at lade mig gaa i Skole 1 Dag hveranden Maaned, kunde Skolemulkten holdes nede paa, saa vidt jeg husker, 6 Øre pr. Dag, og saa kunde det ikke betale sig at lade Drengen gaa i Skole. Jo, Poulsen, "Momtoft", var beregnende.

Om Vinteren var jeg hjemme for at gaa i Skole. Der var ingen, som vilde have en Dreng med 4 Dages ugentlig Skolegang. Men jeg var dog ude det meste af Tiden, idet vor Nabo Jens Sunesen var en meget rar Mand: Han sagde til Mor: "Lad Drengen bare komme ned hos os, han kan sagtens gøre Gavn for den Mad, han skal have". Jeg kunde give Kreaturerne Foder og løbe Ærinder, saa jeg fik det meste af Kosten. Der var ingen Købmand i Skovsted dengang - det var vistnok i 1892, at der kom en lille Høkerhandel - saa jeg maatte løbe til Thisted, især om Søndagen, da Butikkerne var aabne. Jeg maatte ogsaa i en Trillebør hente i Skæppe Kalk hos Laj paa Østerbakken, men saa maatte en af mine Søskende med for at hjælpe at køre; men det var alligevel en streng Tur. Jeg blev godt kendt i Byen og lærte mange Drengene at kende og vi sloges bravt. Somme Tider var det mig, der fik Kløene, og til andre Tider var det mig, der gav dem. Saadan var Drengene ogsaa den Gang.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1965, side 83-92).